

Program proti šikaně 2024/2025

(příloha Minimálního preventivního programu)

Dětský domov a Školní jídelna Kralupy nad Vltavou

Zpracoval etoped a metodik prevence: Mgr. Martina Soukupová

Program je zpracován v souladu s metodickým pokynem MŠMT č. j.: 21149/2016 „Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních“.

Program proti šikanování popisuje systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Jde o komplexní pojetí preventivní strategie, jejímž cílem je vytvořit bezpečné, respektující a spolupracující školní prostředí.

1. Základní charakteristika zařízení

Dětský domov v Kralupech je dětský domov rodinného typu o kapacitě 22 dětí. Žijí zde děti a klienti, kteří jsou k nám umístovány na základě soudního rozhodnutí, a to většinou z důvodu nedostačující péče ze strany jejich rodičů. Patří k nám děti ve věku od 3 do 18 let, nebo do ukončení profesní přípravy na budoucí život, a to do věku maximálně 26 let. Momentálně máme v zařízení děti ve věku 5–17 let. Klienti jsou rozděleni do tří výchovných skupin po 6 – 8. Těmto dětem zařízení zabezpečuje plné přímé zaopatření.

Chod zařízení zajišťuje celkem 18 zaměstnanců.

Z toho pedagogičtí pracovníci:

- Ředitelka
- vedoucí vychovatelka
- 6 denních vychovatelek
- 2 asistentky pedagoga (zajišťují noční práce)
- dále etoped/metodik prevence

nepedagogičtí pracovníci:

- účetní, hospodářská pracovnice
- vedoucí stravování
- 2 kuchařky
- uklízečka
- údržbář
- sociální asistent

Zařízení funguje s celoročním nepřetržitým provozem. Součástí zařízení je také jídelna – ve všední dny je dětem poskytována snídaně, svačina do školy, odpolední přesnídávka a večeře. Děti obědvají ve škole, kterou navštěvují. O sobotách, nedělích, svátcích a prázdninových dnech je poskytována strava i včetně obědů.

V přízemí se nachází kuchyň, jídelna, sklad potravin a příručního materiálu a kanceláře. V prvním, druhém a třetím poschodí jsou ložnice dětí včetně sociálního zázemí.

Děti jsou k nám umísťovány na základě soudního rozhodnutí. Důvodem pro umístění dětí do našeho zařízení bývá nejčastěji velmi nepodnětné rodinné prostředí, neschopnost rodičů zajistit nezbytnou péči o dítě, nevyhovující bytové podmínky, alkoholismus rodičů nebo požívání jiných návykových látek. Děti k nám přicházejí obvykle se silnou citovou deprivací, poznamenané výrazným nezájmem rodičů, často mezi nimi najdeme i děti týrané.

Ve srovnání s ostatními zařízeními ve Středočeském kraji jsme specifičtí tím, že má naše zařízení nejmenší kapacitu. Pro děti i zaměstnance je to velká výhoda, protože se tak lépe dokážeme přiblížit režimu běžné rodiny. Náš domov je umístěn v sice starší, ale stále upravované větší vilce, krásně architektonicky řešené, v klidném prostředí na okraji města, s protékajícím potokem okolo. K objektu patří krásná zahrada, která slouží k odpočinkovým a rekreačním činnostem dětí. Je vybavená venkovním bazénem, ping-pongovým stolem, streetballovým košem, průlezkami, pískovištěm, sportovními prvky, ohništěm, dřevěným altánem s krbem, kde se v létě může grilovat.

Spolupracujeme s mnoha občanskými sdruženími a nadacemi, které nám velice napomáhají zajišťovat dětem pestrý program, buď přímými nabídkami různých akcí nebo zprostředkovávají sponzorskou spolupráci.

Každá skupina má dvě vychovatelky (tety), které se o svěřené klienty starají jako v běžné rodině. Pomáhají jim rozvíjet jejich individualitu a zájmy, pečují o tělesný a duševní rozvoj dětí.

Nedílnou součástí každé skupiny je zajištění jejího chodu – děti se učí domácím povinnostem jako je úklid, praní, žehlení, občasné vaření, ale i hrabání listí, zametání chodníku a vše, co je potřeba k chodu domu i domácnosti. Jednou větou: snažíme se o osvojení schopností a dovedností, které jsou důležité a nezbytné v samostatném životě.

Kromě kmenových vychovatelek jednotlivých rodin se o děti starají také asistenti pedagogů, kteří bdí nad dětskými sny v noci a v případě potřeby pomáhají vychovatelům.

Z hlediska vzdělávací péče se staráme o zajištění ideálních podmínek pro vzdělávání, jsme v neustálém kontaktu se školou, které děti navštěvují, dohlížíme na pravidelnou školní docházku a řádnou připravenost dětí na vyučování.

Dětem poskytujeme finanční a materiální zajištění, a to od jejich příchodu do našeho zařízení až po jejich vstup do života. Ale ani tím naše práce nekončí. Jelikož se toto zaměstnání nedá vykonávat jako pouhá práce, ale jako poslání, jsme v kontaktu s našimi dětmi i po jejich odchodu.

Náš dětský domov maximálně spolupracuje s biologickými rodinami dětí, umožňuje krátkodobé návštěvy a po podání žádosti mohou děti ve svých rodinách strávit i víkend či prázdniny.

Společným cílem celého kolektivu dětského domova je rozveselit tváře dětí, kterým se nedostává lásky a porozumění od těch nejbližších – rodičů – a jsou tedy odkázány na pomoc a podporu nás ostatních.

2. Vymezení základních pojmů

Šikana

Šikana je jakékoli chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašit jiného člověka, případně skupinu lidí. Zahrnuje fyzický útok – například bití, poškozování věcí druhého člověka, ale i útok slovní: od nadávek, ponižování, po pomluvy. Šikana může být i nepřímá – šikanující se chová, jako by druhý člověk neexistoval. Její následky na duševním a tělesném zdraví mohou být vážné, dlouhodobé i celoživotní.

Šikana je každé chování, splňující tyto znaky:

- Je cílené vůči jedinci nebo skupině žáků (oběti).
- Jeho záměrem je oběti ohrožit, ponížit či zastrašit.
- Je obvykle opakované, často dlouhodobé.
- Existuje jedinec či skupina, jimž přináší prospěch nebo uspokojení (agresoři).
- Oběť se neumí bránit a dlouhodobě trpí.
- Zahrnuje fyzické i slovní útoky.
- Může být také realizována prostřednictvím elektronické komunikace (tzv. kyberšikana).

Šikanou tedy není: Jednorázová rvačka. Incident mající za cíl spíše poměrování sil (tzn. všichni aktéři s tím souhlasí). Vyčlenění dítěte z kolektivu, pokud není motivováno snahou ublížit či pobavit se na jeho úkor.

Základní formy šikany:

Verbální šikana

Psychická šikana, přímá i nepřímá. Jde o útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. K tomuto druhu šikany patří i kyberšikana, která se děje pomocí elektronické komunikace (sms zpráv, e-mailu, internetových stránek, sociálních sítí).

Fyzická šikana

Fyzické útoky v podobě bití, poškozování věcí, ničení majetku oběti, krádeží, sexuálního obtěžování a zneužívání.

Smíšená šikana

Kombinace verbální a fyzické šikany.

3. **Stadia šikanování:**

První stadium: Ostrakismus

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou „slabší“ žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se mírná fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

(Použitá literatura a další zdroje: KOLÁŘ, M. Skrytý svět šikanování. Praha: Portál, 1997. <http://www.minimalizacesikany.cz/>)

4. Odpovědnost školského zařízení a pedagogických pracovníků DD a ŠJ

Odpovědnost školy či školského zařízení

Škola či školské zařízení má odpovědnost za děti a žáky (§29 zákona č. 561/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů). Zajišťuje bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech aktivit a současně vytváří podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování, tedy i šikany.

Odpovědnost pedagogických pracovníků

Pedagogický pracovník musí šikaně mezi žáky předcházet, projevy šikanování neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc. Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekážení trestného činu. Trestného činu účastenství na trestném činu se dopustí v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu například tím, že nechal žáka samotného mezi šikanujícími žáky apod.

5. Prevence proti šikanování

K budování dobrého klimatu v našem zařízení patří prevence rizikového chování a speciálně také prevence šikany. Součástí minimálního preventivního programu je proto program proti šikanování. Za základ prevence šikanování považujeme budování

dobrých vztahů mezi klienty, mezi dětmi a vychovateli a také mezi všemi pracovníky DD, kteří by měli poskytovat správný vzor. Jasně stanovená pravidla řešení rizikových situací a otevřená komunikace pomáhá vytvářet bezpečné prostředí v našem zařízení.

V rámci prevence šikany a dalšího rizikového chování vychovatelé neustále dohlíží na bezpečí dětí, snaží se podporovat dobré vztahy, jak mezi dětmi, tak mezi dětmi a dospělými. Základním nástrojem je vstřícné jednání a komunikace.

Cílem je snažit se vytvořit prostředí omezující vznik šikany. Být ve střehu a odhalit počínající šikanu dříve, než se plně rozvine a vhodnými prostředky zamezit jejímu dalšímu trvání.

V zařízení působí etopedický pracovník a metodik prevence, který se podílí na podpoře dobrých vztahů v zařízení. Podporujeme budování dobrých vztahů mezi dětmi na rodinných skupinách. Témata prevence šikany zařazujeme cíleně do skupinové práce dětí a etopeda/ metodika prevence, ale také zcela přirozeně v rozhovorech s dětmi v každodenním životě. Nacvičujeme s dětmi komunikační dovednosti, děti jsou informovány o problematice šikany (co je šikana, jak se bránit, co dělat, když...). Neustále monitorujeme stav šikany a dalšího rizikového chování v zařízení, a to prostřednictvím individuálních rozhovorů s dětmi a pozorování chování mezi dětmi. V DD máme schránku důvěry, kam se mohou děti se svými dotazy případně problémy obrátit. Vytváříme informační nástěnky. Organizujeme další vzdělávání učitelů, vychovatelů a asistentů pedagoga.

Vnitřní řád je založen na vytváření bezpečného a přátelského klimatu. Základem prevence šikanování a násilí je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky, žáky a vychovateli a mezi pracovníky DD navzájem.

Celé zařízení usiluje o bezpečné prostředí tím, že:

- podporuje solidaritu a toleranci,
- vytváří podmínky pro zapojení všech dětí do aktivit zařízení,
- uplatňuje spolupráci mezi dětmi a rozvíjí jejich vzájemný respekt,
- rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní zodpovědnost

V rámci prevence šikany se snažíme:

- Podporovat rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky,

- Vést žáky k sebedůvěře, přiměřenému sebevědomí a odpovědnosti za své jednání,
- Jednat s dětmi jako s partnery, bez výjimky respektovat jejich práva, zároveň vést k plnění povinností,
- Co nejvíce omezit nudu ve volném čase – šikana často vzniká jako zdroj zábavy pro agresory,
- Udržovat ovzduší důvěry mezi dětmi a pedagogy,
- V kritických situacích dát jasně najevo, že toto chování je špatné a nelze je tolerovat,
- Nebýt lhostejný k projevům agresivity, a to i v případě, že nejsem pověřen dozorem,
- Informovat žáky, na koho se obrátit při problémech – ředitelka, vychovatelé, asistent pedagoga, speciální pedagog, metodik prevence, sociální pracovník, schránka důvěry, linka důvěry....,
- Snažit se mít přehled o vzájemných vztazích v rodinných skupinách i mimo ni.

6. **Krizový plán a postup řešení šikany**

Postup školského zařízení při diagnostice a vyšetřování šikany.

Jsme povinni řešit šikanu v zařízení – v rodinných skupinách a na pořádaných akcích. Diagnostiku a vyšetřování šikany provádí osoba, která má sílu celý proces ustát – v našem případě, vzhledem k charakteru zařízení, každý pedagog bez výjimky.

A. Učitel či vychovatel je svědkem šikany – brutálního násilí

1. Překonání a zvládnutí šoku pedagoga!
2. Bezprostřední záchrana oběti! Zavolat dalšího z pedagogů (zabránit tak možnosti domluvy agresorů na křivé skupinové výpovědi), zajistit pedagogický dozor.
3. Oběť odvést z místa činu!
4. Zalarmovat další pedagogy a domluvit se na spolupráci při vyšetřování – i za cenu přerušování výuky či programu.
5. Pokračovat v pomoci a podpoře oběti (poskytnout oběti krizovou intervenci, dát oběti napít, zklidnit ji, zajistit případné lékařské vyšetření). Po návratu od lékaře nepouštět oběť zpět do skupiny.
6. Kontaktovat Policii, sociálního pracovníka, informovat kurátora pro mládež atd.
7. Poté následuje vlastní vyšetřování.

B. Vychovatel se o šikaně od někoho dozví

OVĚŘENÍ SITUACE

1. Vedení pohovoru s dítětem – psycholog, etoped, metodik prevence, vychovatel příslušné rodinné skupiny, sociální pracovník /zastoupení alespoň dvou osob je nutné/
Zdůraznění zájmu na bezpečí dítěte. Spolupráce všech tří na šetření.

2. Nalezení vhodných informátorů

Obezřetně promluvit s vhodnými dětmi ze skupiny tak, aby se to nedoneslo kolektivu na rodinné skupině. (Nejvhodnějšími informátory bývají v chování průměrní, co možná nejlépe – nestranné děti)

3. Nalezení vhodných svědků

Promluvit s více informátory, svědky, případně je požádat, zdali by to mohli dosvědčit. Nenaléhat!

VYŠETŘOVÁNÍ

- upozornit na provádění zápisu,
- netlačit na vyslychané, nechat je říct, co chtějí,
- mít při vyšetřování vždy třetí osobu proti obvinění z nátlaku či nadřizování,
- pokračující pomoc a podpora oběti,
- začít vyšetřování se, „zdravým jádrem“, nikdy nezačít s agresory.

ROZHOVOR SE SVĚDKY

- Svědky vyslechnout postupně, pokud se rozcházejí ve výpovědi, je možná konfrontace všech svědků, navodit atmosféru podpory a povzbuzení, že jejich spolupráce prozrazena nebude a je zajištěna jejich bezpečnost, o všem provést zápis.

ROZHOVOR S AGRESORY

- Agresor se bezprostředně po rozhovoru nesmí vrátit zpět do třídy či na skupinu!

1. *Zahřívací předkolo*

Sednout si proti agresorovi, sdělit mu to „natvrdo“, správně jevy pojmenovat, chtít vědět, co všechno udělal, upozornit na zapisování, potom mlčet.

2. *Monolog*

Nerušit mu jeho prostor, dívat se do očí, nepovzbuzovat, jen si vše zapisovat, počkat až sám domluví.

3. Dialog – doplňující otázky

Klást agresorovi otázky tak, aby se zapletl do vlastních lží, stupňovat emoční napětí, nabídnout polehčující okolnosti v případě přiznání, nechat si od něj podepsat zápis. Zopakovat se všemi agresory. Každého zvlášť odvést dočasně do jiné třídy či skupiny.

4. Konfrontace

Všem agresorům naráz oznámit, jak kdo z nich vypovídal, očekávané dohady a pomluvy.

Zajistit ochranu oběti

- zvýšit dohled, vytipovat v kolektivu vhodné dítě – schopné sledování situace a případné oficiální ochrany. Agresorům oznámit, jak budou postiženi v případě, že oběť znovu napadnou. Zdůraznit naopak, že k jejich snaze situaci napravit jakýmkoliv vhodným způsobem, bude přihlédnuto pro jejich dobro.

ROZHOVOR S OBĚTÍ

- Rozhovor provést na místě, které je bezpečné, sedět vedle sebe jako partneři, bez třetí osoby. Bez nátlaku! (Zeptat se, jak jemu, jak se mu daří, mluvit o pocitech -, „Mám pocit, že se ve třídě či na skupině necítíš dobře, chceš mi o tom něco říct?“ apod.)

- Sdílet oběti možnosti řešení a nechat oběť vybrat – metoda usmíření, metoda vnějšího nátlaku.

1. Metoda usmíření

- Provádí se především v počátečních stádiích šikany a vykazuje-li agresor ochotu své chování změnit

Metodě usmíření předchází:

- rozhovor s informátory a oběťmi, nalezení vhodných svědků, rozhovory se svědky, rozhovor s obětí,

- rozhovory s agresory (v případě, že se ukáže, že agresor není ochoten ke změně, následuje metoda vnějšího nátlaku).

Společné setkání a hledání nápravy:

- hovořit se třídou (se skupinou) v komunitním kruhu (včetně vychovatele), sezení neprotahovat, opakovat v intervalech, max. 20minut – vychovatelé, ředitelka, omluva a usmíření agresora a oběti, předkládání návrhů pro nápravu

- Vhodné otázky: Co si myslíte, že není v téhle skupině v pořádku? Co byste mohli udělat, aby se to příště nestalo? Kdo si myslí, že by byl schopen XY bránit? (ochránce postavit do roviny ofiiciality, má povinnost ubližování ohlásit)

2. Metoda vnějšího nátlaku

- provádí se u pokročilejších forem šikany

1) Vytvořit výchovnou komisi: hl. vyšetřovatel (ředitel/metodik prevence), vychovatel (podle umístění dítěte na RS), vedoucí zařízení (zástupce), nezávislý člověk – psycholog, etoped, sociální pracovník.

2) Celá komise se sejde a domluví se, jaké budou tresty.

3) Agresoři chodí před komisi a znovu vypovídají, sdělit, že komise rozhodne (zcela vážně).

4) Porada komise o trestech (trestat intenzivně, ale mít kam stupňovat).

5) Zavolat agresory a přímou cestou jim sdělit tresty.

6) Oznámit potrestání před celou skupinou za přítomnosti celé komise! Bez přítomnosti obětí!

7) Následuje komunitní kruh (první sezení po incidentu bez oběti).

8) Dát informaci o vyšetřování a výsledku na vědomí kurátorům OSPOD.

9) Vše mít v písemné formě a od účastníků podepsané!

Odhalení šikany bývá obtížné, velkou roli hraje strach jak obětí, tak agresorů. Účinné a bezpečné řešení šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stádia a formy šikanování.

Existuje rozdíl mezi vyšetřováním počátečních a pokročilých stádií šikanování.

Obecně platí, že počáteční dvě, někdy tři stádia šikanování může řešit zařízení s dětmi a jejich zákonnými zástupci/ sociálními pracovníky, ale při řešení dalších dvou stádií je nutná spolupráce odborných institucí.

Výchovná opatření

- postihy odpovídající vnitřnímu řádu zařízení,
- s agresorem zařízení dále pracuje, zjišťuje jeho náhled na vlastní chování a motiv jeho činu, v případě potřeby mu zprostředkuje péči dalších zařízení (pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, psychologů, psychiatrů atd.)
- v mimořádných případech ředitel zařízení podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte na přerazení dítěte do jiného zařízení stejného typu nejlépe s přísnějším režimem, případně se domluví s příslušným diagnostickým ústavem, že nějaký čas dítě přeřadí (max. 3 měsíce), aby došlo k odloučení agresora a oběti,
- v závažných případech je situace řešena Policií ČR,
- u mladistvých, kteří jsou trestně odpovědní, je samozřejmě závažná situace klasifikována jako trestný čin a podle toho se postupuje.

Informování pedagogických pracovníků

Metodik prevence zajišťuje, aby byli pracovníci informováni o negativních důsledcích šikanování, a to nejen pro oběti a pachatele, ale i pro celý kolektiv zařízení.

Nebezpečné je hlavně počáteční podceňování projevů šikany. Metodik prevence zajišťuje doplňování školní knihovny o literaturu z problematiky šikanování. Metodik prevence zajišťuje informování vychovatelů a klientů pomocí informační nástěnky v zařízení.

Spolupráce s odbornými institucemi

V případě negativních dopadů šikanování na oběť zprostředkujeme péči Pedagogicko-psychologické poradny, psychologů, psychiatrů atd.

V případě výskytu kriminální šikany spolupracujeme s Policií ČR, Oddělením sociálně právní ochrany dětí.

Spolupráce s odbornými institucemi je popsána společně s kontakty v Minimálním preventivním programu školy.

Spolupráce se zákonnými zástupci

Při výchovných problémech a při podezření ze šikanování se snaží zařízení DD spolupracovat se zákonnými zástupci dětí.

Rodiče, pokud mají zájem, mohou být seznámeni s Minimálním preventivním programem a informováni o postupu při podezření ze šikanování.

Krizová telefonní linka k šikaně

Telefonní linku k šikaně si žáci mohou přečíst na nástěnce primární prevence.

Linka bezpečí: 116 111 - primárně určena dětem a dospívajícím v těžkých životních situacích (nonstop bezplatný provoz z pevné i mobilní sítě). www.linkabezpeci.cz

Dětské krizové centrum: 241 484 149 <http://www.ditekrize.cz>

Rodičovská linka 840 111 234 je určena dospělým, kteří chtějí poradit s výchovou dětí.

E-mailová poradna Linky bezpečí: pomoc@linkabezpeci.cz

V Kralupech nad Vltavou, dne 20.9.2024

Mgr. Martina Soukupová